

Posudok oponenta

o habilitačnej práci JUDr. Pavla M o l k a, PhD.

Právo na spravodlivý proces

Práca habilitanta venovaná právu na spravodlivý proces v inej podobe prešla takmer paralelne štádiom publikácie v nakladateľstve Walters Kluwer v roku 2012, ako sa o tom napokon v Úvode zmiňuje i on sám. Je chvályhodné, že autor si nezvolil jednoduchšiu cestu, teda obhajobu už publikovanej práce, ale že sa zameral na jej cibrenie do predloženej podoby. Základné a orientačné parametre habilitačnej práce sú pozoruhodné: pozostáva z 11 kapitol na 382 stranách (domnievam sa, že pri prepočte na „normostrany“ by sme dospeli k ešte vyššiemu číslu) a obsahuje úctyhodný a bohatý poznámkový aparát (1650 poznámok pod čiarou). Pri jej čítaní sa možno presvedčiť o tom, že ide o relevantný pokus „*co nejkonkrétnejši a pritom naprieč rôznymi úrovňami ochrany vymezit obsah a rozsah jedného ľudského práva* (s. 341).“ A po jej prečítaní sa dá súhlasiť aj s autorovou konkrétnejšou formuláciou možného prínosu jeho práce: „*[K]onstitucionalisté rozebírali příslušná ustanovení Listiny základních práv a svobod, znalci práva EU úpravu v Listině základních práv EU a internacionalisté pak úpravu v Evropské úmluvě, Deklaraci lidských práv a dalších mezinárodních instrumentech. Oproti tomu tato práce chce všechny tyto úrovně integrálně propojit, co odpovídá i potřebám aplikační praxe* (s. 1-2).“

V rámci úrovne ochrany práva na spravodlivý proces sa JUDr. Molek pristavuje pri Dohovore a formuluje svoje tri veľké a odôvodnené „ale“. Prvé „ale“ mohlo byť v úvode (s. 17-18, text medzi pozn. č. 58-61 prípadne spresnené aj odkazom na čl. 13 ods. 1 návrhu Medzinárodného dohovoru o ľudských právach

pripraveného Komisiou OSN pre ľudské práva na 5. zasadnutí v Lake Success (9. máj – 20. jún 1949), ktorý znel:

„In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit of law, everyone is entitled to a fair and public hearing... Judgement should be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of trial in the interest of morals, public order or national security, or where the interest of juveniles or incapacitated persons so require.“

Zaujímavé sú aj návrhy čl. 13 ods. 2 a 3. O vývoji názorov v tomto štádiu sa dozvedáme toto:

„It should be mentioned that a discussion took place in the Commission on the subject of the words 'of a civil character. ...' The common law countries had remarked that the 'civil rights and obligations', as they were recognised by the administrative bodies, are not a subject of the guarantee under administrative law. For this reason, the difference between 'common law' countries and 'civil law' countries is important. Again, the words 'in a suit of law' (at variance in the French text) would permit administrative suits to deviate from the sphere of application of the Convention.“ (European Commission of Human Rights. Preparatory Work on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Information Document prepared by the Secretariat. Strasbourg, 8th October, 1956. DH (56) 11, s. 9, 10.)

... ale touto cestou „vychytávania blšiek“ sa tento posudok uberať nebude... autor podstatu „príbehu o čl. 6“ predsa vo výstižnej zachytil.

Asi nejde o úplné „maličkosti“, keď autor uvádza časť Požiadavky na súd a na sudcu (s. 91-130) otáznikmi nad znením čl. 14 ods. 1 Medzinárodného paktu o politických a občianskych právach, ktorý bol uverejnený v oficiálnom preklade v rámci oznámenia ministra zahraničných vecí ČSSR pod č. 120/1976 Zb.. Niekam totiž „odplavilo“ kompetentného sudcu i súd zriadený zákonom („*zuständiges, unabhängiges, unparteiisches und auf Gesetz beruhendes Gericht*“, ak pridáme na podporu faktov, ktoré habilitant prezentuje na s. 91-92, ešte aj nemecký preklad). V novšom a trochu inom kontexte je zaujímavé, ako sa čl. 36 ods. 1, resp. skôr čl. 38 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd o zákonom súde a sudcovi, (pričom v tomto prípade nešlo o otázku prekladu, keďže autentická slovenská verzia bola k dispozícii) premietli do znenia čl. 46

ods. 1, resp. viac čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky - a akoby sa tiež niečo „odplavilo.“ Alebo sa znovu raz mýlim?

Pri spracovaní problematiky nezávislosti sudcov a nestrannosti sudcov je jasné, že funkčná súvislosť medzi nezávislosťou a nestrannosťou je taká, že nezávislosť je predpokladom nestrannosti.

So zreteľom na posudzovanie nestrannosti sudcov v Českej republike „coby sekulárním státě“ (aj citovaný Jägerov výskum na s. 110), je asi najistejšie citovať z Biblie ak tak Zákon o sudcoch z Deuteronómia (16:20) : „*Vo všetkých bydliskách ustanoviš ... sudcov a pisárov, aby súdili ľud spravodlivým súdom. Nech sa neprikláňajú na jednu stranu, nebudeš brať ohľad na osobu (malého vypočúješ tak, ako veľkého, 1:18) a dary neprijmeš...*“

Paradoxnosť pri výskume na súradniciach nestrannosti vyjadril sudca Richard A. Posner (How Judges Think. 2008): „*Používame introspekciu, aby sme seba samých zbavili obvinení zo zaujatosti, zatiaľ čo používame realistické predstavy ľudského správania na identifikáciu zaujatosti iných.*“ Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) stanovil princíp: „*any judge in respect of whom there is a legitimate reason to fear a lack of impartiality must withdraw*“ (Rozsudok ESLP Indra proti Slovensku z 1. februára 2005, sťažnosť č. 46845/99, § 49). Ako to vlastne je? Dokážu sudcovia posúdiť vlastnú nestrannosť? Podme trochu k americkým súdom, konkrétne „k shledávání soudce podjatým“, ako sa o tom v rámci porovnávania stručne zmieňuje aj autor práce (s. 114): Je sudca povinný sa namietnuť, napríklad, v prípade (v ktorom je zákonným sudcom), ak jedna zo strán vo volebnej kampani darovala značnú sumu na podporu jeho zvolenia (sudcovské voľby v Južnej Virgínii), ako sa to stalo sudcovi Benjaminovi? Čo s argumentáciou Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických v rozhodnutí z 8. júna 2009 [pozri *Caperton v. A. T. Massey Coal. Co.*, 556 U. S. 868 (2009)], ktorá v jednej línii môže vyústiť až do spochybňovania „ľudovej“ voľby sudcov)... Väčšinové rozhodnutie (5:4) vychádzajúce z „*failure to recuse*“ posúva judikatúru do polohy „ak

pravdepodobnosť aktuálnej zaujatosti na strane sudcu... je príliš vysoká na to, aby bola ústavne tolerovateľná“ ; odlišné stanovisko kladie otázku „whether a judge’s vote has to be outcome determinative in order for his recusal to constitute a due process violation?“ A čo napríklad dôsledky vo vzťahu k sudcovskej nestrannosti či zaujatosti [Cheney v. U. S. District Court 542, U. S. 367 (2004)], ktoré svojho času ne/vyvodil sudca Najvyššieho súdu USA Antonio Scalia z účasti na spoločnej poľovačke na kačice s viceprezidentom Cheneyom? Od roku 1792 sa predsa len niečo zmenilo, súčasná diskusia (najmä 2011-2012) v USA o otázkach vylúčenia sudcu na základe vlastnej iniciatívy, o nestrannosti sudcu vôbec môže byť inšpirujúca.

Nestrannosť znamená aj vyvažovanie osobnej a profesionálnej integrity v rozhodovacej činnosti sudcu; „zdanie nestrannosti“ podľa môjho názoru nie je v judikatúre ESLP v Štrasburgu doktrinálne konštruované veľmi šťastne; ešte horší je spôsob, akým sa s ním v súdnej praxi často zaobchádza. V závere časti 5. 2. 2., na záver judikatúry ESLP spätnej s objektívnym testom nestrannosti, habilitant cituje aj rozsudok Olujic proti Chorvátsku z 5. februára 2009 (sťažnosť č.22330/05), ktorý bol v hre aj pri posudzovaní sťažnosti predsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky proti Slovenskej republike (vo veci jeho disciplinárneho deliktu); sťažnosti, ktorej predchádzali pozoruhodné „objavy nestrannosti“ v priebehu „námietkovej vojny“ počas konania na Ústavnom súde Slovenskej republiky a pri opätovnom prerokovávaní ktorej si Ústavný súd Slovenskej republiky „spomenul“ (značne neskoro, ale predsa) dokonca i na Bangalorské princípy... Ďalšie pozoruhodné námietky zaujatosti sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky formuloval v inom konaní pred ním aj prezident SR – totiž v kauze (ne)vymenovania kandidáta na generálneho prokurátora Slovenskej republiky...

K požiadavkám na spravodlivý proces patrí aj verejnosť konania a verejnosť vyhlásenia rozsudku. Aký je postup *constitutione artis*? „*Čtení rozsudku ve věci, v níž neproběhlo veřejné jednání, soudcem zpravodajem obvykle prázdné soudní*

sini - působilo spíše jako absurdní čekání na veřejnost.“ Podľa Najvyššieho súdu Slovenskej republiky prax, ktorá platí od roku 1918, by mala byť zachovaná, „nie je nutné voliť doslovný výklad verejného vyhlásenia rozsudku (pozn., čl. 142 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky) len k účastníkom konania.“ Stanovisko k známym rozsudkom ESLP (Axen proti Nemecku, Sutter proti Švajčiarsku, Pretto proti Taliansku, Szücs proti Rakúsku, ktorými sa zaoberá aj autor habilitačnej práce) a zaujímavú argumentačnú líniu vo vzťahu k obhajobe „práva na verejné vyhlásenie rozsudku“ obsahujú, napríklad, rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky č. k. I. ÚS 5/02-57 z 21. mája 2003 a č. k. II. ÚS 85/02-58 z 12. marca 2003).

Vo vzťahu k časti Riadne odôvodnenie rozhodnutia bol možno zborník z medzinárodnej konferencie [Tichý – Holländer – Bruns (eds.): *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha 2011, 674 s.] použiteľný aspoň ako prameň literatúry. Ale to je zasa drobnosť (pozri zhrnutie maličkostí v závere).

Sú zbytočné prietahy v súdnom konaní najväčším problémom súčasného súdnictva? Súhlasím s názorom, že rýchlosť len pre rýchlosť vedie k tomu, že „*spravedlnost uspěchaná je spravedlnost pohřbená...*“ O príklady, žiaľ, tiež nie je núdza, hoci sa len málokedy uvádzajú.

Zdá sa, že so zbytočnými prietahmi v súdnom konaní dlho nemali problém v Spolkovej republike Nemecko. Je zaujímavé, že napriek porovnateľne dobrej situácii v tejto oblasti (napríklad, s inými štátmi Európskej únie) bol práve pred dvomi rokmi prijatý zákon o právnej ochrane pred zbytočnými prietahmi v súdnom konaní, ktorý zahrnul aj konanie pred Ústavným súdom Spolkovej republiky Nemecko, t. j. možnosť podať sťažnosť na prietahy aj v konaní prebiehajúcim pred týmto súdom... Ak pripustíme rozhodujúci význam základného práva na konanie bez zbytočných prietahov a potrebu jeho všeobecnej platnosti, nemala by sa zaviesť právna ochrana pred jeho porušovaním aj v konaní pred ESLP?

Pokiaľ ide o zásadu Žiadny zločin a žiadny trest bez zákona spracovanú v 9. kapitole – autorov odkaz na jej vymedzenie vo francúzskom, americkom a anglickom osvietenstve – by možno prikráslila zmienka o markízovi Cesare Beccariovi *Conceguenze* (cap. 3) „le sole leggi possono decretar le pene su i delitti...“ (*Dei delitti e delle pene*; edito de U. Mursia & C., 1973) Dodatok § 3 (tresty za zločiny môžu stanovovať len zákony). Znovu však ide, ako aj v predchádzajúcich prípadoch drobných poznámok, skôr o vec vkusu. A o soliloquium, o samovravu, o monológ.

Analýza autora v časti 9. 5 o stíhaní zločinov podľa všeobecných právnych zásad uznávaných civilizovanými názormi presne mapuje problém aplikácie národného a medzinárodného zákonodarstva „v oblasti delicta juris gentium“ (norimberské princípy, Casseseho doktrína materiálnej spravodlivosti, Röllingova „tretia cesta“); v časti 9. 6 zaujíma stanovisko k riešeniam postkomunistickej „retroaktivity“: premlčať, či nepremlčať? Na príkladoch Československa po roku 1989, a potom Českej republiky, ako aj vo vzťahu k bývalej Nemeckej demokratickej republike, k Poľsku, či Maďarsku demonštruje rôzne prístupy (strelci pri Múre, Jaruzelski, Zetényi). Na pozadí „strelcov“ by sa vynímal aj priebeh trestného procesu s Erichom Honeckerom... *Opus justitiae pax*, iba spravodlivosť zabezpečí mier? Spravodlivý proces s predstaviteľmi bezprávia?

Dve hlavné systémové, koncepčné hrozby (s. 335 a n.) sú zreteľné nielen v Českej republike: vnímanie práva na spravodlivý proces ako samoúčelu, keď žiadne materiálne práva nie sú v hre, ako ich náhrady. Druhá, spochybňovanie práva na spravodlivý proces „zhora“, jeho rozširovaním na iné ako súdne konania. Je nositeľom tohto práva aj štát? Habilitant zmieňuje snahu o takéto priznanie aj v nemeckej judikatúre (dodávam, že bez zaujímavostí v tomto smere nie je ani judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky).

Kritická analýza (*qui bene distinguit...*) patrí k autorovým silným stránkam, uplatňuje ju celoplošne, ako vo vzťahu k výkladovým doktrínam, tak aj ku konkrétnym judikátom.

Súčasťou Záveru je aj imponujúci Prehľad citovanej judikatúry, tentoraz (čo je, podotýkam, úplne namieste) prekonávajúci tradične „konkurenčný“ Zoznam literatúry. Je svedectvom dlhoročnej systematickej práce autora a výskumu v oblasti práva na spravodlivý proces a podčiarkuje jeho erudíciu. Od tohto zistenia je už len krôčik k ďalšiemu: oprávnenie učiť, *venia docendi*, musí vychádzať aj z osvedčenia pedagogického majstrovstva, z *facultas docendi*: o tejto schopnosti veľmi zreteľne vypovedá skutočnosť, že habilitačná práca JUDr. Pavla Molka, PhD. vznikala a bola koncipovaná v podobe prednášok pre študentov – až po zmienený kurz *Right to Fair Trial* v rokoch 2011 – 2012 na Universidade Católica v Lisabone), chápaný samotným autorom ako „*prležitost k opakované konfrontaci vlastních názorů se studenty z celé Evropy, jímž je zavázán za celou řadu podnětů* (s. 2).“.

Jednoznačne a rád vyslovujem presvedčenie, že predložená práca je napísaná *lege artis* a vo veľkom štýle a že znesie aj náročné kritériá posudzovania; skrátka, je jednoznačne spôsobilá na ďalšie habilitačné konanie.

prof. JUDr. Alexander Brörtl, CSc.

Košice, 31. december 2013